

Ігнатюк О.В., заступник голови
Апеляційного суду Київської області,
кандидат юридичних наук

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ

Відповідно до чинного КПК України [1] основним засобом негласного отримання доказів на стадіях кримінального процесу є негласні слідчі (розшукові) дії (гл. 21 КПК України). Завдяки таким діям розкриваються та розслідуються понад 85% тяжких й особливо тяжких злочинів, а вчинених в умовах неочевидності, організованими злочинними угрупованнями, проти основ національної безпеки - 100%. Проте негласні слідчі (розшукові) дії, як і будь-які негласні засоби отримання доказів, відповідно до результатів аналізу зарубіжної та вітчизняної оперативно-розшукової, слідчої та судової практики, можуть бути не лише ефективним засобом отримання доказів у кримінальному судочинстві, а й засобом грубого порушення прав, свобод і законних інтересів осіб, які потрапляють до його сфери. Тому застосування таких засобів у кримінальному процесі потребує як постійного вдосконалення їх оперативності, так і процесуальних гарантій законності [2, с. 271]

Негласні слідчі (розшукові) дії утворюють окремих кримінальний процесуальний інститут, правовому регулюванню якого присвячений розділ 21 КПК України 2013 р. Чинний КПК України дає визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом. Відповідно до цього законодавчого визначення можна зробити висновок, що за своїм змістом негласні слідчі (розшукові) дії не відрізняються від оперативно-розшукових заходів (ОРЗ), передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] (Закон України про оперативно-розшукову діяльність) та відповідними відомчими правовими актами. Водночас слід звернути увагу на те, що на відміну від ОРЗ, перелік яких у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» не визначений, у чинному КПК України закріплено

вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271) та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 262). КПК України визначає суб'єктів, які приймають рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, якими є слідчий та прокурор (ч. 3 ст. 246 КПК України), а також суб'єктів, яким надається право проводити негласні слідчі (розшукові) - слідчого, або за його дорученням співробітників оперативних підрозділів (ч. 6 ст. 246 КПК України). Важливим та дієвим засобом забезпечення законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. 260, 261, 262, 263, 264, 267, 268, 269, 271, 274 КПК України, є судовий контроль, який здійснює слідчий суддя, за рішенням якого проводяться зазначені дії (ст. 247, 248, 249, 250 КПК України).

Чинний КПК визначив підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246), порядок, строки розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, зміст таких клопотань та строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на її проведення (ст. 248, 249), вимоги до постанови слідчого, та прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 251), передбачив можливість проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250), визначив правила фіксації ходу та її результатів (ст. 252), заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 254) та інформації що не використовується у кримінальному провадженні (ст. 255), загальні засади використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказування (ст. 256) та в інших цілях або передання інформації (ст. 256).

Проаналізувавши зарубіжне законодавство, ми дійшли висновку, що в Україні був врахований найбільш прогресивний світовий досвід у правовому регулюванні використання на досудовому розслідуванні негласних форм та методів здобуття інформації про підготовлюваний або вчинений злочин. Зокрема, в новому Кримінальному процесуальному кодексі України представлений найбільш широкий перелік негласних слідчих дій, порівняно із процесуальним законодавством низки зарубіжних країн.

Слід зазначити, що практика використання в розслідуванні негласних (оперативно-розшукових) дій і заходів не нова, вона застосовується у низці кримінальних процесуальних законів зарубіжних країн. Вивчення практики діяльності правоохоронних органів та кримінально-процесуального законодавства країн Західної Європи свідчить, що в цих країнах ще на початку 90-х рр. минулого століття почали застосовуватися нові спеціальні дії, які дають можливість отримувати інформацію про злочин та використовувати її як доказ під час розгляду кримінальної справи в суді. Так, Закон Італійської Республіки «Про внесення термінових змін в Кримінально-процесуальний кодекс і заходи по боротьбі з мафіозною злочинністю» дозволяє правоохоронним органам уживати різноманітних заходів (гласні та негласні) для отримання інформації про злочинну діяльність із застосуванням технічних засобів контролю і фіксації інформації та використовувати результати в кримінально- процесуальному доказуванні [3, с. 34-35]. Такі дії за своїм змістом схожі з передбаченими Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». У Німеччині кримінально-процесуальна й оперативно-розшукова діяльність не розмежовані. Усі гласні й негласні дії уповноважених здійснюються з метою виявлення та розкриття злочинів у порядку, визначеному КПК ФРН [4, с. 54-56]. Кримінально- процесуальним законом Литовської Республіки передбачено процедуру «секретного досудового розслідування» та негласне використання технічних засобів фіксації інформації під час провадження окремих слідчих дій [5, с. 122-158]. Розслідування злочинів у США і Великобританії передбачає використання негласних способів отримання інформації, якими є контроль

телекомунікацій, усних розмов, візуальне спостереження, використання конфіденційного співробітництва тощо [6]. Практика боротьби зі злочинністю зазначених країни доводить ефективність таких дій. Так, третина всіх доказів, які використовує суд Франції для викриття вини особи у вчиненні злочину, добута саме за допомогою дій, проведених у негласному порядку [7, с. 67].

Розширення можливостей слідчого щодо отримання інформації про злочин і злочинця завдяки використанню заходів оперативно-розшукової діяльності для кримінального процесу України слід вважати прогресивним кроком законодавця, спрямованим на посилення правоохоронної функції держави. Запровадження в Кримінально-процесуальному кодексі України інституту негласних слідчих дій, що призвело до об'єднання слідчої і оперативно-розшукової діяльності, яку за новим КПК України проводить слідчий у межах кримінального провадження, є лише прогресивним кроком.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. - К: Центр навч. л-ри, 2012. - 292 с.
2. Погорецький М.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні / М.А. Погорецький //Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ, №1, - 2013. - С. 270-276.
3. Законодательство Италии о борьбе с организованной преступностью // Законность - 1993. - №11. - С. 34-39.
4. Молдован А. В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США: навч. посіб. / Молдован А. В. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 352 с.
5. Погорецький М. А. Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі республік Латвії та Молдови / М. А. Погорецький // Вісник прокуратури. - 2007. - №9. - С. 122-128.
6. Прослушивание телефонов в международном праве и законодательстве одиннадцати европейских стран /сост. Е.Е. Захаров. - Х.: Фолио, 1999. - 152 с.
7. Кавалиерис А. К. Об одном аспекте интеграции криминалистической и оперативно- розыскной деятельности /

А.К. Кавалиерис // Роль и значение деятельности профессора
Белкина Р. С. в становлении и развитии современной
криминалистики: Материалы международной научно
практической конференции. - М., 2002. - С. 66-72.